

Helse- og omsorgsdepartementet
Postboks 8011 Dep.
0030 OSLO

Deres referanse:
Vår referanse: 23/00303-5
Vår dato: 12.10.2023

Fellesorganisasjonen (FO)
Mariboegs gate 13
0183 Oslo

Postadresse:
Pb. 4693 Sofienberg
0506 Oslo

Telefon:
+47 919 19 916

E-post:
kontor@fo.no

Bankgiro: 9001.06.35674

Bankgiro kontingent:
9001.08.71394

Org.nr:
870 953 852 MVA

fo.no

FOs innspill til stortingsmelding om samisk språk, kultur og samfunnsliv - 2024

Fellesorganisasjonen (FO) er fagforeningen for sosialarbeidere. FO organiserer nærmere 36 000 barnevernspedagoger, sosionomer, vernepleiere og velferdsvitere.

FO har mange medlemmer med samisk- og urfolksbakgrunn, mange arbeider i samiske områder og samfunn, og ikke minst møter våre medlemmer brukere og pasienter med samisk og annen urfolksbakgrunn i sitt daglige virke over hele landet.

FO refererer overordnet til vårt innspill til folkehelsemeldingen tidligere i år: <https://www.stortinget.no/no/Hva-skjer-pa-Stortinget/Horing/horingsinnspill/?dnid=32043&h=10004830>, og innspillene må ses i sammenheng med det. Høringsinnspillet baserer seg på innspill fra våre medlemmer, mange med samisk og kvensk bakgrunn. Innspillet er organisert etter hva regjeringen ønsker innspill på.

Hva er spesielle folkehelse- og levekårsutfordringer i samiske områder?

Den samiske befolkningen har i århundrer blitt utsatt for hets, grov vold, kroppskrenkelser, fornorskning, tvang og assimilering. Dette har ført til traumer, skam og identitetsforvirring som fortsatt er gjeldene. Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som kom tidligere i år tydeliggjør dette. De dagsaktuelle demonstrasjonene mot vindkraftutbyggingen på Fosen og

elektrifisering av Melkøya, er ferske eksempler på at samene fremdeles ikke opplever at storsamfunnet aksepterer dem som likestilte.

Nedbygging av natur og utbygging av store naturområder fører til nedprioritering av livsgrunnlag for samene. Dette er alvorlig også med tanke på det grønne skiftet, og går ut over naturbasert næring som fiskeri, reindrift og energiutbygging. Dette påvirker livsgrunnlag og dermed også folkehelsen. Når livsgrunnlaget til for eksempel reindriftssamer forsvinner, kan det føre til at unge mister grunnlag for sin samiske identitet.

Våre medlemmer trekker frem språk og kulturkunnskap i helsetilbudene som en stor utfordring. Det å kunne møte helsevesenet med sitt eget morsmål er viktig for alle. Fornorskingsprosessen og etterkrigshistorien har medført at helsepersonell har særlige utfordringer i møte med den samiske pasient. Flere rapporter peker på at psykisk uhelse i befolkningen er ettervirkning av disse prosessene. Det er særlig viktig med kulturforståelse og kommunikasjon, fordi det er kulturelle ulikheter i hvordan samiske og norske pasienter kommuniserer. For eksempel er det en gjengs regel i det norske samfunnet at "den som tier samtykker". I samiske kultur heter det "den som tier samtykker ikke". Samisk befolkning snakker ikke ofte om psykisk helse, men er overrepresentert og spesielt utsatt når det gjelder psykisk uhelse. Dette kan medføre at samiske pasienter får helsehjelp for sent. Våre medlemmer har eksempler på at pasienter holder seg borte fra legekontor og fastlegen på grunn av mangel på språk og kulturell forståelse, til tross for at behovet for lege er til stede. Dette er viktig å ta tak i fordi samisk befolkning blant annet har lavere levealder, utfordringer med fedme og overvekt, og høyere selvmordstall enn øvrig befolkning i Norge.

Det er for lite forskning på utfordringer og forskjeller i samisk og norsk befolkning. For eksempel rapporterer våre medlemmer at det er det stort sykefravær i noen samiske kommuner, uten at det er forsket på årsaken til dette.

En annen utfordring er kombinasjon av sentraliseringspolitikk og store avstander. Det kombinert med et helsevesen som mangler kulturell og språk kompetanse fører til at avstandene blir enda større for behandling både for somatisk- og psykisk helse og rusbehandling.

Samiske personer er mer utsatt for vold enn andre^[1]. Når hverken hjelpeapparatet eller politiet har særskilt kompetanse om samisk språk og kultur, er det vanskeligere for dem å beskytte personer med samisk bakgrunn mot vold og overgrep. Dette er et alvorlig folkehelseproblem for den samiske befolkningen.

Samiske familier lever kanskje i perioder litt annerledes enn andre, for eksempel reindriftsfamilier. Dette må det være aksept for. At offentligheten motarbeider disse familiene, kan være ødeleggende for deres måte å leve på. Det er vanskelig å få et slikt levesett til å passe med det gjengse norske.. Kommuner må være oppmerksomme på dette, og legge til rette for mulighet til

å utøve kultur for å fremme identitet. Å motarbeide kan få store sosiale konsekvenser.

Hvilke positive ressurser i samisk kultur og samfunnsliv kan styrkes på måter som gir god helse?

Å starte en prosess for revitalisering av hva samisk kultur innebærer kan fremme folkehelse. Ikke bare for den samiske befolkningen, men hele den norske befolkningen har mye å lære fra urfolkskunnskap. Dette gjelder for personlig utvikling, men også med tanke på klima-, miljø- og naturvernperspektiv.

Det må legges til rette for samiske skoler, også voksenopplæring. I skolene må det være mulighet for bruk og videreutvikling av samisk natur- og fangstkunnskap. Nærheten til natur og. Ivaretagelse av naturen må bevares og styrkes. Samisk kultur har et tidsperspektiv som preges av mindre stress og mer frihet. Dette kan hele befolkningen dra nytte av.

Fortsatt styrking av samisk identitet er viktig, for eksempel ved å sørge for tospråklige skilt i samiske områder. Samiske primærnæringer som reindrift, fiske og jordbruk må bli bedre ivaretatt så kommende generasjoner ønsker å drive med dette.

Samisk nasjonal kompetansetjeneste - psykisk helsevern og rus (SANKS) er et svært viktig behandlingstilbud til hele den samiske befolkning. Tilbudet må bevares og forsterkes.

Hvor egnet er den generelle folkehelsepolitikken for å fremme helse i den samiske befolkningen, og hvilke tilpasninger trengs?

Den generelle folkehelsepolitikken i Norge er selvfølgelig relevant for den samiske befolkningen, men skal den fremme helse for den samiske befolkning må utfordringene samene står i bli ivaretatt. I Finnmark er det for eksempel utfordringer knyttet til store avstander, lave budsjetter og uutviklet kollektivtransporttilbud.

Hva kan regjeringen bidra med for å fremme folkehelse og levekår i samiske områder?

Regjeringen må arbeide for kompetanseheving. I dag er det en svært verdifull samisk sykepleierutdanning gjennom S'ami allaskuvla (samisk universitet) som hadde for få søkere til å bli igangsatt. Lavere antall studenter, og bedre finansiering er nødvendig for å få startet opp studiet.

En samisk sosialarbeiderutdanning gjennom Samisk universitet/UIT bør etableres for å kunne tilby gode nok tjenester innenfor sosialt arbeid og barnevern. Dette krever god finansiering og at et lavere studenttall blir tillatt.

I alle utdanninger, spesielt innen helse- og sosialfag, bør det være et eget obligatorisk emne om samisk språk og kulturkompetanse.

Det må utvikles informasjon til leger og andre offentlig etater om at ulike kulturer fordrer ulike perspektiver, og at en må være ydmyk for at det finnes flere måter å se på ting på. Å bli møtt med nedlatende holdninger overfor myndighetspersoner, når du er i en sårbar situasjon, oppleves krenkende og medfører uhelse.

Regjeringen må sørge for bedre samkjøring mellom kommunale- og spesialisttjenester, og bedre tilbud på samisk til ungdom.

Samer kjemper hardt for å forsvare sin kultur, språk og levesett. Derfor må det lages en handlingsplan for å motvirke nedarvede traumer og liten tillit til helsepersonell, politi og hjelpere. Det må utvikles redskaper for å møte berørte av vold med samisk språk og kulturkompetanse.

Med vennlig hilsen

Mimmi Kvisvik
Forbundsleder

Andreas Kikvik
Seniorrådgiver

https://www.nhri.no/wp-content/uploads/2018/06/NNIM_temareport_web.pdf